

ҲУКУМАТИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН ҚАРОР

Дар бораи Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026

Мутобиқи [моддаи 5](#) Кодекси тандурустии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва [моддаи 11](#) Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон "Дар бораи дурнамоҳои давлатӣ, концепсияҳо, стратегияҳо ва барномаҳои рушди иҷтимоию иқтисодии Ҷумҳурии Тоҷикистон" Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон қарор мекунад:

1. Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026 ва Нақшаи чорабиниҳо оид ба амалисозии Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026 тасдиқ карда шаванд (замимаҳои [1](#) ва [2](#)).

2. Вазорату идораҳои дахлдор, мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ дар доираи маблағҳои ҳамасола пешбинишудаи буҷети давлатӣ ва ҷалби сармояи шарикони рушд ҷиҳати амалисозии Барномаи мазкур ва Нақшаи чорабиниҳои амалисозии он тадбирҳои зарурӣ андешида, ҳар сол то 1 декабр оид ба корҳои анҷомдода ба Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон маълумот пешниҳод намоянд.

3. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз ҷараёни амалисозии Барномаи мазкур ва Нақшаи чорабиниҳои амалисозии он ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳар сол то 1 январ маълумот пешниҳод намояд.

Раиси

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон
ш. Душанбе,
аз 30 декабри соли 2021, №566
Замимаи 1
ба қарори Ҳукумати
Ҷумҳурии Тоҷикистон
аз 30 декабри соли 2021, №[566](#)

Эмомалӣ Раҳмон

Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026

1. МУҚАРРАРОТИ УМУМӢ

1. Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2022-2026 (минбаъд - Барнома) ба ташаққули тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо равона шудааст.

2. Амалисозии Барнома шаклҳои муосири роҳнамоиро ба манфиати солимии ҷомеа тақозо менамояд, ки тибқи онҳо ғамхорӣ оид ба солимӣ ва беҳбудии шаҳрвандон на танҳо масъулияти давлат,

балки тамоми ҷомеа ва ҳар як фард дар алоҳидагӣ ба ҳисоб меравад. Ҳадафи мазкур инчунин дар Эъломияи Остонаи Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ оид ба кумаки аввалияи тиббию санитарӣ (минбаъд - КАТС) ифода ёфтаанд.

3. Амалисозии Барнома усули умумидавлатӣ ва принципи иштироки ҷомеаро, механизми ҳамкорӣ ва муттаҳидӣ бо бахшҳои дигар, ҷомеа ва шахрвандони алоҳида, инчунин васеъ намудани ҳуқуқ ва имкониятҳои онҳоро ба сифати шарикон фаро мегирад.

2. ТАҲЛИЛИ ВАЗЪ

4. Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 3 март соли 2003, №84 Барномаи ташаққули тарзи ҳаёти солим то соли 2010 тасдиқ ва мавриди амал қарор дода шуд. Дастоварди муҳимми Барномаи зикргардида аз он иборат буд, ки шахсони дар сатҳҳои гуногун қабулқунандаи қарорҳо муҳиммияти таблиғи тарзи ҳаёти солимро дар ҳалли масъалаи ҳифзи солимии аҳоли дарк намуданд.

5. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон дар доираи амалигардонии Стратегияи миллии солимии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2010-2020 Барномаи миллии ташаққули тарзи ҳаёти солим дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2011-2020-ро тасдиқ намуд. Дар доираи амалигардонии Барномаи мазкур фаъолона ҷалб карда шудани вазорату идораҳо ва шарикони рушд ба даст оварда шуда, ҳамзамон шарикии бисёрсоҳавӣ роҳандозӣ гардид. Фаъолияти афзалиятноки Барнома ба баланд бардоштани сатҳи маълумотдиҳии донишҳои беҳдоштӣ ва тиббии аҳоли, ки барои пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва сироятӣ равона шудааст, нигаронида шуда буд.

6. Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, бо дарназардошти муҳиммияти амалисозии ташвиқот оид ба ташаққули тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо дар байни аҳоли, аз замони ба даст овардани Истиқлолияти давлатӣ давра ба давра ба раванди таъмини тарзи ҳаёти солим дар кишвар таваҷҷуҳи хосса зоҳир намуда, барои рушди он марказҳои ташаққули тарзи ҳаёти солим дар сатҳҳои миллий (1 марказ), вилоятӣ (3 марказ) ва минтақавӣ (1 марказ), маркази маъмурӣ дар шаҳри Душанбе (1 марказ), зинаҳои шаҳрӣ ва ноҳиявӣ (48 марказ), ҳуҷраҳои ноҳиявии ташаққули тарзи ҳаёти солим (16 ҳуҷра) ташкил кардааст, ки то ҳол онҳо фаъолият намуда истодаанд.

7. Теъдоди кормандон дар марказҳои ташаққули тарзи ҳаёти солим 626 нафарро ташкил медиҳад, аз онҳо кормандони дорои таҳсилоти олиӣ тиббӣ 115 нафар (18,3 Ҷоиз) ва таҳсилоти миёнаи тиббӣ 107 нафар (17 Ҷоиз)-ро ташкил медиҳанд, ки бештари онҳо ҳамчун ҳамкор кормандони ҷалбшуда буда, малакаи зарурии кор бо аҳолиро надоранд. Ин вазъият ба музди меҳнати кормандони таҳсилоти олидошта (ба ҳисоби миёна 600-700 сомонӣ) иртибот дошта, метавонад ба самаранокии фаъолияти онҳо ҳангоми кор бо аҳоли таъсир расонад. Низомии омодагии омӯзиши тодипломӣ ва

баъдидипломии кормандон барои марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ба таври махсус ба роҳ монда нашудааст.

8. Марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим фаъолияти худро дар ҳамгирӣ бо барномаҳои дигари миллӣ оид ба муҳофизати аҳоли аз бемории сил, муқовимат ба эпидемияи вируси норасоии масунияти одам ва аломати пайдошудаи норасоии масуният, муқовимат ба сироятҳои гепатитӣ, иммунопрофилактика, пешгирии фарбеҳӣ ва ташаккули ғизои солим, солимии репродуктивӣ ва ғайра амалӣ менамоянд.

9. Бо мақсади боз ҳам бештар густариш додани тарзи ҳаёти солим дар ҷомеа зарурати омӯзонидани ҳамаи табақаҳои аҳоли (хизматчиёни ҳарбӣ, муҳоҷирон, кормандони муассисаҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ), аз ҷумла кормандони тамоми вазорату идораҳо ба миён меояд.

10. Шумораи асосии синну соли қобили меҳнати аҳолиро муҳоҷирони меҳнатӣ ташкил мекунад, ки то рафтани ба хориҷ ва баъди омадани ба ватан маълумоти заруриро оид ба пешгирии бемориҳои сироятӣ намегиранд. Инчунин оилаҳои муҳоҷирон, ки фишори равонии хонагиро аз ҷониби ҳешовандони ҳамсар таҳаммул менамоянд, оид ба масъалаҳои солимӣ на он қадар маълумоти пурра мегиранд.

11. Барои табиғоти васеи ташаккули тарзи ҳаёти солим тавассути воситаҳои ахбори омма дар сохтори Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон маркази матбуотӣ фаъолият мекунад. Инчунин дар назди Муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солим" шуъбаи коммуникатсия ва робита бо ҷомеа барои амалигардонии ҳамоҳангсозии барномаҳои таҳияшудаи телевизионӣ ва радиой, ташаккули тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳои сироятӣ ва ғайрисироятӣ амал менамояд.

12. Таҷрибаи амалигардонии барномаи қаблӣ нишон дод, ки ҳамкорӣ бо бахшҳои дигар дар заминаи нақшаи муштарак метавонад натиҷаҳои муайяно комёб шавад. Азбаски нақшаи мазкур аз ҷониби Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳия гардида, масъулияти амалисозии онро низ Вазорат ба зимма гирифтааст, дар ин росто барои боз ҳам ба таври самаранок татбиқ намудани Барнома қалби шарикони дахлдор ба таври назаррас таъсиргузор хоҳад буд. Аз нав дида баромадани чунин механизм зарур аст, ки дар он шарикон масъулияти таҳия ва татбиқи нақшаҳо ба зимма гирифта, ҳамзамон бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ҳамчун сохтори ҳамоҳангсоз оид ба амалишавии Барнома мувофиқа намоянд. Инчунин зарур аст, ки механизми таҳия ва амалигардонии нақшаҳои сохторҳои Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон аз нав дида баромада шуда, ҳамзамон бо Муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солим", ки дар он муассисаҳои

зертобеъ масъулияти амалишавии онро ба зиммаашон мегиранд, мувофиқа шавад.

3. МАҚСАД ВА ВАЗИФАҲОИ БАРНОМА

13. Мақсади Барнома ин беҳтар намудани дастрасии аҳоли ба хизматрасонии босифат, саривақтӣ ва баландихтисоси тиббӣ ва дастрасии аҳоли ба манбаъҳои иттилооти босифат ва саҳеҳ оид ба фарҳанги рафтор, пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва сироятӣ, қабул намудани намунаҳои беҳатарии рафтор, таҳкими ҳисси масъулияти ҳар як фард барои солимии худ ва атрофиён мебошад.

14. Вазифаҳои асосии Барнома:

1) таҳкими иқтидори марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ, тақвияти фаъолияти вазорату идораҳои дахлдор:

- такмили санадҳои меъёрии ҳуқуқии амалкунанда, ки фаъолияти марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитариро бо дар назар доштани вазъи эпидемиологӣ ва тавсеаи фаъолияти онҳо танзим менамоянд;

- таҳкими иқтидори моддию техникаи марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ чӣҳати амалигардонии фаъолияти самаранок;

- тақвият додани барномаҳои таълимии оmodасозии пешаздипломӣ ва пасаздипломии кадрҳои тиббӣ, аз ҷумла муносибатҳои гуногуни кор бо аҳоли оид ба солимӣ;

- дастгирӣ ва тақвияти системаи азнавтайёркунии мутахассисони марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ дар курсҳои такмили ихтисоси кадрҳои тиббӣ, аз ҷумла муносибатҳои гуногуни кор бо аҳоли оид ба солимӣ;

- таҷдиди низоми молиявии марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим дар шароити вазъи босуръат тағйирёбандаи эпидемиологӣ дар ҷаҳон;

- дастгирии афзоиши иқтидори кормандони марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим ва муассисаҳои кумаки аввалияи тиббию санитарӣ бо роҳи гузаронидани семинарҳои омӯзишии мавзӯӣ оид ба солимӣ;

2) таъмини дастрасии аҳоли ба манбаъҳои маълумоти босифату саҳеҳ оид ба фарҳанги рафтор, тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва сироятӣ, таҳия, тасдиқ, муайянкунии адади нашр ва паҳн намудани маводи иттилоотию маърифатӣ, гузаронидани чорабиниҳо, паҳши маводи аудиоӣ ва видеоӣ оид ба самтҳои зерин муҳим арзёбӣ мешавад:

- солимии равонӣ, фаъолнокии ҷисмонӣ, солимии репродуктивӣ ва банақшагирии оила;

- таҳкими солимии занон, модарон ва кӯдакон, наврасон, калонсолон, пиронсолон ва маъҷубон;

- пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ, ки бо истифодаи тамоку, машрубот, воситаҳои нашъаовар ва моддаҳои психотропӣ, ғизоӣ

нодуруст, фарбеҳӣ ва пастшавии фаъолнокии ҷисмонӣ алоқаманд мебошанд;

- пешгирии осебу ҷароҳатгирӣ дар роҳу нақлиёт, истехсолот, ҳаёту зист ва зӯрварӣ;

- таъсири омилҳои номусоиди муҳити зист ва ҳолатҳои фавқулода ба саломатӣ;

- пешгирии бемориҳои сироятӣ;

- риояи беҳдошти шахсию ҷамъиятӣ;

3) баланд бардоштани сатҳи маърифат ва фарҳанги беҳдошти рафтор, солимии равонӣ, фаъолнокии ҷисмонӣ, тарзи ҳаёти солим, таҳкими солимӣ пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ тавассути барномаҳои таълимӣ дар асоси масъулияти бисёрсоҳавӣ ва омӯзондани риояи гигиенаи шахсию ҷамъиятӣ;

4) беҳтарсозии шарикии дохилиидоравӣ ва байниидоравӣ, ҷалби ташкилотҳои ҷамъиятӣ ва шарикони байналмилалӣ бо роҳҳои зерин татбиқ карда мешавад:

- ҷалби шарикон ба шӯроҳои ҳамоҳангсозӣ дар сатҳи ноҳиявӣ, шаҳрӣ, вилоятӣ ва ҷумҳурӣ;

- ташкил ва гузаронидани вохӯриҳои давравӣ бо иштироки шарикони давлатӣ, ғайридавлатӣ ва ҷамъиятӣ;

- ҷалби шарикони рушд барои дастгирии молиявӣ ва техникаи амалигардони Барнома.

15. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ барои амалисозии вазифаҳои пешбинишуда оид ба иҷрои Барномаи мазкур Шӯрои ҳамоҳангсозӣ таъсис медиҳанд.

4. САМТҲОИ АФЗАЛИЯТНОКИ ТАШАККУЛИ ТАРЗИ ҲАЁТИ СОЛИМ, ТАҲКИМИ САЛОМАТӢ ВА ПЕШГИРИИ БЕМОРИҲО

§1. Тарзи ташаккули ҳаёти солим ва таҳкими саломатӣ

16. Вақте ки инсон намунаҳои безарари рафторро қабул мекунад, масалан, аз истеъмоли тамоку, машрубот, воситаҳои нашъаовар ва моддаҳои психотропӣ даст мекашад, ғизои оқилона ва безарарро меҳӯрад, мунтазам ба фаъолияти серҳаракати ҷисмонӣ машғул мешавад, таносуби баробари меҳнату истироҳатро риоя месозад, ҳамаи инҳо ба таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо мусоидат менамоянд. Риояи қардани ҷунин рафтор метавонад боиси беҳбудии саломатӣ, нигоҳдории саломатии доимӣ ва дарозумрӣ гардад. Ин амал аз ҳар як фард муносибати масъулнаро нисбати саломатии худ ва атрофиён тақозо менамояд. Риояи қоидаҳои гигиенаи шахсӣ, ки ба мухтавои гигиени бадан, пойафзол, либос, истиқоматгоҳ ва обутобдиҳии бадан равона шудаанд, қисми ҷудонашавандаи тарзи ҳаёти солим ба ҳисоб мераванд.

17. Раванди ташаккули муносибати масъулна ба саломатии худ ва атрофиён бештар аз рафтори таълимӣ ва фарҳангии ҳар як фард дар алоҳидагӣ вобастагӣ дорад. Дар айни ҳол дар назар доштан лозим

аст, ки ибтидои раванди ташаккули тарзи ҳаёти солим бо раванди ибтидои ташаккули шахсият ҳамроҳӣ менамояд. Он аз давраи ҳомиладорӣ ва инкишофи тифл дар синни барвақтии кӯдакӣ шуруъ мешавад, ки стратегияи самараноки тамоми марҳилаи ҳаёт фарогирандаро тақозо менамояд. Кӯдакони солим дар муассисаи таълимӣ бештар комёб мешаванд, калонсолон самараноктар фаъолият мекунанд, пиронсолон фаъолон дар ҳаёти ҷомеа гузоштани саҳми муфидро идома медиҳанд.

18. Барои таҳкими саломатӣ таъсиси шароити мусоидтар, баланд бардоштани саводи тиббӣ санитарӣ, дастгирии ҳаёти мустақилона ва осон гаштани майлу интиҳоб ба ғоидаи тарзи ҳаёти бештар солим зарур аст. Таҳкими солимии занон, модарону кӯдакон, ҷавонон, калонсолон, пиронсолон ва маъҷубон, инчунин таъмини ҳомиладорӣ бехатар ва оғози ҳаёти солим, солимии репродуктивӣ ва банақшагирии оила, солимии равонӣ ва шахвонӣ бештар афзалиятнок ба ҳисоб мераванд. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон қонунҳои қобили таваллуд, ки бевосита бо фаъолияти ҳадамоти солимии репродуктивӣ робитаи наздик доранд, 26 ғоизро ташкил медиҳанд. Дар айни ҳол, хизматрасонии бо маводи контрацептивӣ ва банақшагирии оила тахминан 35 ғоиз, муоинаи антенаталӣ 45 ғоиз, дигар мушкилоти вобаста ба солимии репродуктивӣ 20 ғоизро ташкил медиҳад. Ғоизи қонун, ки хоҳиши аз ҳомиладоршавӣ қанораҷӯӣ қардан доранд ва айни замон аз усулҳои муосири контрацептивӣ истифода намебаранд, наздики 23 ғоизро ташкил медиҳад.

19. Дар шароити паҳншавии эпидемияи фарбеҳӣ дар ҷаҳон, фаъолнокии ҷисмонӣ, ғизои оқилонаю солим низ дар таҳкими саломатӣ афзалият ба ҳисоб меравад. Дар солҳои охир дар Ҷумҳурии Тоҷикистон афзоиши бемориҳои ғайрисироятӣ, аз ҷумла фарбеҳӣ, ки мавқеи намоёнро вобаста ба ғавт ва маъҷубӣ ишғол мекунад, мушоҳида қарда мешавад. Ҳамзамон, 17 ғоизи аҳолии ҷумҳурӣ дорои вазни зиёдании бадан буда, 11,3 ғоиз аз фарбеҳӣ азият мекашанд. Фарогирии фарбеҳӣ дар байни кӯдакони 6-17-сола 4,7 ғоизро ташкил қарда, 43 ғоизи кӯдакон ғизои ғайриоқилонаро истеъмол мекунанд ва 84 ғоиз бо фаъолияти ҷисмонӣ фаро гирифта нашудаанд. Таҳияи чорабиниҳои байниидоравӣ, ки барои таъсиси механизми устувори иттилоотонии табақаҳои гуногуни аҳоли, қормандони соҳаи давлатӣ (тандурустӣ, маориф, саноат, кишоварзӣ, нақлиёт ва ғайра) оид ба пешгирии вазни зиёдании бадан ва фарбеҳӣ равона шудаанд, зарур аст.

20. Таваҷҷуҳи Барнома барои таъмини шароити солимӣ ҷавонон ва насли наврас аҳамияти махсусро доро мебошад. Доираи васеи иштирокчиёни манфиатдор метавонанд ҷиҳати татбиқи барномаҳо оид ба дастгирии солимии гурӯҳҳои мазқури аҳоли, аз ҷумла чорабиниҳои, ки намоёндагонӣ наслҳои гуногунро муттаҳид месозад, саҳм гузоранд. Нисбати ҷавонон метавон оид ба коллективҳои худомӯзӣ вобаста ба

масъалаҳои солимии байни ҳамсолон ҷалби созмонҳои ҷавонон ва амалигардонии барномаҳои рушди маърифати тиббию санитарӣ дар заминаи муассисаҳои таълимии томактабӣ, миёнаи умумӣ ва олий сухан ронд.

§2. Бемориҳои ғайрисироятӣ, сироятӣ ва ихтилоли равонӣ

21. Бемориҳои ғайрисироятии музмин метавонанд боиси яке аз сабабҳои асосии маъҷубӣ, масалан, нобиноӣ ё буридани пойи одамоне, ки аз диабет қанд азият мекашанд ё дорои нороҳатии узвҳо баъд аз инсулт мебошанд, шаванд. Инчунин ихтилоли узвҳои таъҷаву ҳаракат сабаби нисфи тамоми ба қор набаромаданҳо ва ба таври доимӣ гум кардани қобилияти меҳнати мешавад. Таҷриба нишон медиҳад, ки амалиёти танҳо ба рафтори инфиродӣ таъсиркунанда самаранокии маҳдуд дорад. Бинобар ин, зарурати дастгирии амалисозии муносибатҳои умумидавллатии якҷояшавӣ бо ҷалби тамоми ҷомеа ба миён меояд, ки татбиқи он ҳамкориҳои байнисоҳавиро бо муайянсозии ҳалли паст кардани бемориҳои ғайрисироятӣ (дилу рағҳо, саратоншиносӣ, диабет қанд, ночӯриҳои равонӣ), ки бо омилҳои рафторӣ, аз ҷумла истеъмоли тамоқу, машрубот, воситаҳои нашъаовар ва моддаҳои психотропӣ, ғизои ғайриоқилона, тарзи ҳаёти камҳаракат алоқаманданд, тақозо менамояд.

22. Пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ ва муқовимат бо онҳо чорабиниҳои дастаҷамъӣ, ҳамкориҳои эҳтимолии байни бахши давлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва бахши хусусиро тақозо менамояд. Барои он ки ҳамкориҳои бештари якҷояшавии байнисоҳавӣ ва дохилисоҳавӣ дар самти ташаккули тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо коркард карда шавад, таҳия ва ҷорӣ намудани механизмҳои самаранокии шарикӣ тақозо карда мешавад.

23. Ихтилоли равонӣ сабаби афзоиши бемориҳо ва сабаби расидан ба маъҷубӣ ба ҳисоб меравад. Ҳамасола аз ихтилоли бештар паҳнгардида (рӯҳафтодагӣ ва ночӯриҳои ҳаяҷоновар) ҳар як нафари чорум дар ҷомеа ранҷ мекашад. Ҳамзамон қариб нисфи шахсоне, ки аз ихтилоли равонӣ ранҷ мекашанд, ба кумаки мунтазами тиббӣ бештар ниёзманд мебошанд. Сабабҳои асосии мурочиат накардани мардум барои кумак мавҷуд будани стереотипҳои ҷудоғонаи иҷтимоӣ ва инфиродӣ доништа мешаванд. Ҷорӣ намудани стратегия оид ба пешгирии инкишофи ихтилоли равонӣ ва таъмини дастрасии одилона ба хизматрасонии босифат дар самти мазкур мувоҳилаи самаранок ба ҳисоб меравад. Пешниҳоди маълумоти босифату эътимоднок ва омӯзонидани тамоми аҳоли оид ба ихтилоли равонӣ бо ҷалби васеи воситаи ахбори омма бояд ҷузъи ҷудонашавандаи Барнома бошад. Ба ҷавонон, ки гирифтори хавфу хатарии зиёданд, метавонанд чунин чораҳо, ба мисли низоми огоҳонидани пешакӣ ва маърақаҳо оид ба муқовимат бар зидди азиятдиҳӣ ва таҳқир дар муассисаҳои таълимӣ кумак расонанд. Ҳамчунин зарур аст, бо шаклҳои нави вобастагии

равонӣ, ки бо олами маҷозӣ дар шабакаҳои иттилоотӣ ва технологияи компютерӣ алоқаманд аст, мубориза бурда шавад.

24. Мубориза бо бемориҳои сироятӣ баланд бардоштани иттилоотони аҳолиро оид ба пешгирии сироятҳои бо вакцина идорашаванда, бемории сил, вируси норасоии масунияти одам (ВНМО), зуком ва дигар сироятҳои респираторӣ, гепатитҳои вирусӣ, бемориҳои шадиди рӯда ва паразитӣ, инчунин бемориҳои сироятии нави пайдогардида бо роҳи таъмин кардани дастрасии аҳоли бо маълумоти босифату саҳеҳ ва ташкил намудани омӯзиш дар заминаи байнисоҳавӣ тақозо менамояд.

25. Бемориҳои бо кумаки вакцина ва иммунизатсия пешгиришаванда. Ташкили барномаҳои миллӣ оид ба иммунизатсия аз тарафи аҳоли хело ҳам фавқулода ба таври мусбат қабул гардид ва боиси дарёфти комёбиҳои зиёд дар қори иммунизатсия шуд. Дар баробари ин, доругузaronии нақшавӣ воситаи муҳимми пешгирии сироятҳои бо вакцина идорашаванда боқӣ монда, айни замон дар қадвали иммунизатсияи нақшавӣ устуворона ҷорӣ мешавад. Имконияти оғоз кардани маърақаҳои нави иммунизатсия ва баланд бардоштани иттилоотонӣ оид ба уҳдадорҳои дастгирии сатҳи баланди фарогирии доругузaronиро ширкатҳои маълумотдиҳию таблиғотии махсус, ба мисли Ҳафтаи аврупоии иммунизатсия медиҳанд. Ҳамзамон, пешниҳод намудани маълумоти босифату саҳеҳ, омӯзонидани тамоми аҳоли оид ба аҳамияти иммунизатсия бо иштироки васеи воситаи ахбори омма бахши ҷудонопазири чорабинӣ, ба ҳисоб меравад. Дар Ҷумҳурии Тоҷикистон сатҳи фарогирии иммунизатсия 97-98 фоизро ташкил медиҳад, ки ин аз иттилоотони кофии аҳоли шаҳодат дода, бо шумораи ками фаронагирифта (2-3 фоиз) бояд аз ҷониби кормандони муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣ санитарӣ қорҳои инфиродӣ гузаронида шаванд.

§3. Бемории сил

26. Гарчанде сил бемории истисноии ба ягон гурӯҳи иҷтимоӣ хос ҳисобида нашавад ҳам, вале ин беморӣ бештар бо шароитҳои бади иҷтимоӣ иқтисодӣ ва детерминантҳои дигар алоқаманд аст. Ба гурӯҳи осебпазир бештар шахсони бекас, бемакон, ки ҳаёти номуназзам ба сар мебаранд, инчунин шахсони нашъаманд, аз озодӣ маҳрум, майзадагон, муҳочирони меҳнатӣ дохил мешаванд. Мувофиқи маълумоти Муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии ҷимояи аҳоли аз бемориҳои сил" ин беморӣ тамоюли камшавиро касб кардааст. Бо вучуди ин, ошқор кардани ҳолатҳои шакли бемории сили ба доруҳои зиёд устувории сахтдошта дар байни кӯдакон афзоиш меёбад. Беморӣ асосан ба ҷавонон ва гурӯҳи аз ҷиҳати иқтисодӣ қобилияти бештари меҳнатидошта осеб мерасонад. Тахминан аз се ду ҳиссаи ҳамаи ҳолатҳои нави бемории сил (63 фоиз)-ро гурӯҳи одамони синну соли аз 15 то 44-сола ташкил медиҳанд.

27. Дар айни замон пешгирӣ дар доираи Барномаи миллӣ оид ба мубориза бо бемории сил бо дастгирии шарикон, ба монанди Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ, ташкилотҳои миллӣ ва байналмилалӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ ва Фонди глобалӣ оид ба мубориза бар зидди бемории пайдошудаи норасоии масуният (БПНМ), сил ва вараҷа амалӣ карда мешавад. Унсури муҳимми пешгирӣ ин пешниҳод кардани маълумоти босифат ва саҳеҳ, омӯзонидани тамоми аҳоли оид ба хавфи гирифторӣ ба бемории сил бо ҷалби васеи воситаҳои ахбори омма ба ҳисоб меравад.

§4. Вируси норасоии масунияти одам (ВНМО)

28. Дар миқёси тамоми кураи замин шумораи ҳолатҳои нави мубталошавӣ бо вируси норасоии масунияти одам (ВНМО) коҳиш ёбад ҳам, вале дар қисми шарқии минтақаи аврупоии Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ эпидемияи ВНМО бо суръати тезтар дар олам паҳн гардида истодааст. Дар ояндаи наздик ВНМО яке аз бемории музмини гарон мегардад. Таҳкими ҳамкориҳои бисёрсоҳавӣ бо марказонидани саъю кӯшишҳо барои гурӯҳҳои асосии хавфу хатари ВНМО, стратегияҳои амалкунанда ва мудохилаҳо оид ба мубориза бо эпидемияи ВНМО ба ҳисоб меравад. Ба чунин чораҳои даҳолат пешниҳоди маълумоти босифат ва саҳеҳ, омӯзонидани тамоми аҳоли оид ба хатари мубталошавӣ ба ВНМО бо ҷалби васеи воситаи ахбори омма мансуб мешаванд.

29. Дар Тоҷикистон шумораи ҳолатҳои нави сирояти ВНМО боло меравад. Сабабҳои асосии он роҳи таносулии интиқоли ВНМО ба ҳисоб меравад, ки хатари паҳншавии васеи ВНМО, бахусус дар байни занон шуморида мешавад. Сатҳи баланди хатарҳои рафторӣ дар байни гурӯҳҳои асосӣ дар паҳншавии минбаъдаи ВНМО нақши муҳимро мебозанд. Афзоиши шумораи ҳолатҳои нав дар байни муҳоҷирони меҳнатӣ дар шароити муҳоҷирати васеъ онҳоро ба гурӯҳи мақсаднок барои барномаҳои пешгирӣ шомил менамояд. Ҳамчунин тамоюли афзоиши шумораи ҳолатҳои нави ВНМО дар байни кӯдакони синну соли то 14-сола ба назар мерасад. Ҷорӣ намудани механизми устувори баланд бардоштани иттилоотони ҷавонон, наврасон, занон ва духтарони ҷавон оид ба пешгирии ВНМО дар заминаи байнисоҳавӣ чораҳои мубрам маҳсуб мешаванд.

§5. Зуком ва дигар сироятҳои шадиди роҳҳои нафас

30. Зуком ва дигар сироятҳои шадиди роҳҳои нафас ҳиссаи зиёди нишондиҳандаҳои бемориҳои сироятиро ташкил медиҳанд. Ҳамасола дар кишварҳои минтақаи Аврупо сатҳи беморӣ аз 5 то 15 фоизро ташкил дода, дар баробари ин, нишнодиҳандаи баландтари беморӣ дар байни кӯдакони синну соли то 5-сола ба назар мерасад. Ҳар сол дар гурӯҳҳои хавфи баланддошта ҳангоми эпидемияи мавсимӣ, инчунин дар давраи пандемия шакли вазнини зуком мушоҳида мегардад, ки баъзе аз намудҳои нав метавонанд шумораи зиёди оқибатҳои марговарро ба миён оварда, ҳам ба бахши тандурустӣ ва

ҳам ба бахшҳои ба ҳифзи солимӣ вобастабада зарар оварад. Ҳамчун воситаи дастгирӣ гузаронидани маъракаи маълумотдиҳӣ бо мақсади баланд бардоштани иттилоотонидани аҳолии оид ба зуком, роҳҳои огоҳ кардани паҳншавии он ва фоидаи доругузaronӣ бар зидди зуком бо ҷалби васеи воситаи ахбори омма зарур аст.

§6. Гепатитҳои вирусӣ

31. Гепатитҳои вирусии А, В, С, D ва Е яке аз масъалаҳои муҳим на танҳо дар низоми тандурустӣ, балки дар соҳаҳои иҷтимоию иқтисодии кишварҳои ҷаҳон ба ҳисоб меравад. Бо назардошти ҳолати эпидемикии вазнини гепатитҳои вирусӣ, онҳоро ба чунин бемориҳои хатарнок, ба мисли вируси норасоии масунияти одам, сил ва вараҷа дохил намудан мумкин аст. Таҳия ва ҷорӣ намудани барномаҳои таълимӣ барои кормандони тиббии тамоми сохторҳои низоми тандурустӣ оид ба масъалаи баланд бардоштани сатҳи маълумотнокии онҳо чораҳои асосии пешгирӣ ба ҳисоб мераванд.

§7. Бемориҳои сироятии шадиди рӯда ва паразитарӣ

32. Дар ҷумҳурии пастравии нишондиҳандаҳои бемории сироятии шадиди рӯда аз 2348,1 ҳолат дар соли 2010 то 496,5 ҳолат ба 10000 аҳолии дар соли 2018 ба назар мерасад, гарчанде ки нишондиҳандаҳо дар сатҳи баланд боқӣ мемонанд. Хуруҷҳои вобаста ба мубталошавии ҷӯбчаи рӯдаро, аз ҷама беҳтар бо истифодаи имкониятҳои мувофиқи танзим ва мониторинг дар бахшҳои хӯрокворӣ, кишоварзӣ, обтаъминкунӣ ва санитарӣ огоҳ кардан аст. Дар робита ба ҳамин, ҷорӣ намудани барномаҳои таълимӣ оид ба риояи қоидаҳои гигиенаи шахсию ҷамъиятӣ ва рафтори беҳавф, ки барои пешгирии бемориҳои рӯда ва паразитарӣ равона шудаанд, чораҳои муҳим ба ҳисоб мераванд.

§8. Вазъи эпидемиологӣ

33. Ҷаҳон ба таҳдиди ҷиддии беҳатарии солимии ҷомеа вобаста ба бемориҳо ва авҷгириҳои нав, эпидемияи бемориҳои сироятӣ, офатҳои табиӣ ва фалокатҳои техногенӣ дучор шудааст. Дар амалигардонии чораҳои ҷавобии зиддиэпидемикӣ, пешгирикунанда ва ҳатто чораҳои маъмурии қатъӣ ҳангоми пандемияи сирояти коронавирус маълум гардид, ки бе иштироки фаъоли аҳолии, тамоми чораҳои қабулшуда камтаъсир боқӣ монда, хароҷоти маблағҳои зиёдро тақозо менамояд. Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистонро зарур аст, ки якҷо бо шарикон ва ташкилотҳои дигар чунин механизмҳоро, ба монанди шабакаи хабардиҳӣ оид ба авҷгирии бемориҳо ва амалиётҳои ҷавобӣ ҷиҳати маълумотдиҳии фаврӣ ва сафарбаркунии аҳолии ва амалисозии амалиётҳои ҷавобӣ дар мавриди ҳолатҳои фавқулода ва авҷгирии бемориҳои сироятӣ ташкил намояд. Ҷалби фаъоли иттиҳодияҳои манфиатдор ва ҷомеаи шахрвандӣ ба кори таъмини омодагӣ ба ҳолатҳои фавқулода ва эътиногирӣ аҳамияти калонро доро мебошад. Мавриди сар задани бемориҳои сироятии навпайдошуда чораҳои

пешгирикунанда бояд дар доираи Қоидаҳои тиббию санитарии байналмилалӣ, ки дар он таҳияи механизми устувори иттилоотони аҳоли унсури муҳим ба ҳисоб меравад, амалӣ карда шаванд. Барои ба даст овардани самараи ҳадди аксари пешгирии бемориҳои сироятӣ, амалиётҳои муштарак ва якҷояшавӣ дар бисёр бахшҳо, ба монанди ҳифзи тартиботи ҳуқуқӣ, нақлиёт, обтаъминкунӣ, канализатсия, хӯрокворӣ, кишоварзӣ ва саноат тақозо мегардад.

§9. Осебу ҷароҳатгирӣ дар роҳу нақлиёт, истехсолот, ҳаёти зист ва зуроварӣ

34. Мувофиқи маълумоти Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ танҳо дар минтақаи аврупоӣ бо сабабҳои садамаҳо, ҳам тасодуфан (сабабгори ҳодисаҳои роҳҳои нақлиётӣ (9 фоиз), захролудшавӣ, ғарқшавӣ, сӯхтор ва афтиш) ва ҳам қасдан расонида шуда (дар натиҷаи зӯроварии байнишахсӣ ва зӯроварии ба худ равоншуда), ҳамасола 700 ҳазор ҳолати фавт рӯй медиҳад. Ин сабаби асосии фавт дар байни нафарони синну соли аз 5 то 44-сола мебошад. Омилҳои хатар мавҷуданд, ки барои навъҳои гуногуни ҷароҳатҳои муштарак ҳисобида мешаванд: инҳо суистифодаи машрубот ва нашъа, бенавоӣ, сатҳи пасти таълим ва муҳити хатарноки зиндагӣ мебошанд. Ин омилҳои умумӣ ба бемориҳои дигар, аз ҷумла бемориҳои ғайрисироятӣ низ таъсир расонида, имкониятҳоро барои амалҳои муштарак фароҳам меоранд.

35. Пешгирӣ кардани ҷароҳату осебҳои ва зӯроварӣ вазифаи бисеридоравӣ ба ҳисоб меравад ва Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар самти мазкур ба ҳамкорӣ ва ҳамбастагӣ бо шарикони дигари муътабар ниёз дорад. Зарур аст, ки чораҳо оид ба пешгирии осебу ҷароҳатҳои ва зӯроварии дар онҳо муносибатҳои ба тағйирот равонашудаи вобаста ба хатари рафтори инсон истифодашаванда, ки на танҳо иштироки бахши тандурустӣ, балки бахшҳои дигарро тақозо менамояд, таҳия гарданд. Муносибатҳои маҷмӯии бонизом (ташкили ҳаракати роҳ, воситаҳои нақлиётӣ, рафтори ронандаҳо), ки барои паст кардани афзоиши суръати ҳаракат, рондани воситаҳои нақлиётӣ дар ҳолати мастӣ ва истифодаи нокифояи асбоби муҳофизатӣ равона шудаанд, бехатарии роҳро барои ронандагон ва пиёдагардон хеле зиёд карда, ҳамзамон ба таври қатъӣ шумораи ҳолатҳои фавт ва ҷароҳату осеббардориро дар натиҷаи ҳодисаҳои роҳу нақлиётӣ коҳиш медиҳанд. Зарур аст, ки чораҳои равонагардида барои пешгирии муносибати дурушт бо кӯдакон, пешгирии зӯроварӣ дар байни ҷавонон ва пешгирии муносибати дағалона бо пиронсолон таҳия карда шаванд.

§10. Омилҳои номусоиди муҳити зист

36. Омилҳои муҳити зист яке аз детерминантҳои муҳимми солимӣ маҳсуб мешавад. Ҳангоми таъсири омилҳои кимиёвӣ, физикӣ ва биологӣ давомнокии пешбинишавандаи ҳаёти инсон коҳиш ёфта, хатари бемориҳои дилу рағҳо, респираторӣ ва саратони шуш афзоиш

меёбад. Ғалоғула ё ин ки садои баланд дар муҳити зист афзоиши бемориҳои ишемикии дил ва вайроншавии узви мувозанатро дар кӯдакон ба вучуд меорад. Ғайриқаноатбахш будани таъминоти обҳои ошомиданӣ ва хоҷагӣ ба афзоиши шумораи ҳолатҳои бемориҳои сироятии шадиди рӯда (исҳоли хунин, домана, вабо ва ғайра), ки аз об пайдо мешаванд, оварда мерасонад ва эҳтимоли хавфи баланди эпидемикиро ба миён меоваранд. Сатҳи баланди беморӣ дар байни аҳолии дар деҳот зиндагикунанда бештар ба назар мерасад, ки барои эҳтиёҷоти хоҷагию нӯшидани обро аз манбаъҳои кушода (чӯйҳо) ва чоҳҳои инфиродӣ истеъмол карда, истифодабарии онҳо аксаран танзими нохуб дошта, аз захролудшавии беруна ҳимоя намешаванд. Ҳамаи детерминантҳои дарҷгардида қабули чораҳои ба иттилоотонӣ ва омӯзонидани аҳоли оид ба пешгирии таъсири номусоиди омилҳои муҳити зист ба солимии аҳоли равонашударо тақозо менамоянд.

37. Дар ҷумҳурӣ Барномаи миллӣ амалӣ шуда истодааст, ки он натиҷаи мусбат дода, дар ҳифзи солимии аҳоли аз хатарҳои ба муҳити зисти хатарнок ё ифлос иртиботдошта аҳамияти муҳим дорад. Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистонро бо иштироки шарикони дахлдор зарур аст, барномаи маърифатнокӣ ва иттилоотонии аҳолиро, ки барои ҳифзи солимии мардум аз таҳдидҳои офарандаи муҳити зисти хатарнок, ифлос ё ноустувори ҷисмонии экологӣ равона карда шудааст, таҳия ва амалӣ гардонад.

5. СОХТОРҲОИ БА РАВАНДИ ТАШАККУЛИ ТАРЗИ ҲАЁТИ СОЛИМ, ТАҲКИМИ САЛОМАТӢ ВА ПЕШГИРИИ БЕМОРИҲО ҶАЛБШУДА

38. Дар раванди амалигардонии Барнома ҳамаи сохторҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ, шарикони рушд, ташкилотҳои ҷамъиятии байналмилалӣ ва маҳаллӣ ҷалб карда мешаванд. Ҳамзамон, Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон масъули таҳия ва татбиқи низоми тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо дар ҳамоҳангсозӣ бо шарикони дигар маҳсуб мешавад.

39. Дар амалигардонии Барнома тамоми кормандони тиббии сохторҳои зертобеи Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷалб карда мешаванд. Бахусус, зинаи муҳимми татбиқи Барнома муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣю санитарӣ ба ҳисоб мераванд, ки фаъолияти онҳо ба пешбурди солимӣ дар байни аҳоли равона шудааст. Дар робита бо ин, сохторҳои тандурустиро зарур аст, ки механизми устувори шарикиро бо марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим дар сатҳҳои ҷумҳуриявӣ, вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ қорӣ намоянд, ки дар ин ҷо ба зиммаи онҳо масъулияти таҳия ва амалигардонии нақшаҳои мувофиқагардида бо марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим, ҳамчун сохтори ҳамоҳангсоз гузошта шудааст.

40. Ҷорӣ намудани механизми устувори шарикӣ бо вазорату идораҳо оид ба амалигардонии Барнома зарур аст. Ҳамзамон, масъулияти таҳия ва амалигардонии нақшаҳои мувофиқгардида бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун идораи ҳамоҳангсоз ба зиммаи онҳо гузошта мешавад. Амалигардонии механизми мазкур дар сатҳҳои вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ тақозо мегардад.

41. Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон бо роҳи татбиқ намудани барномаҳои таълимӣ дар муассисаҳои таълимӣ дар доираи соатҳои мавҷудаи ҷудогардида барои таълими мавзӯҳои мактабӣ (биология, экология, химия ва ғайра) ҷиҳати ба даст овардани натиҷаҳои муайян вобаста ба ташаккули намунаи бехатарии рафтор кӯшиш ба харҷ медиҳад. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми кормандони соҳаи маориф ва кӯдакон-таълимгирандагони муассисаҳои томактабӣ, хонандагони муассисаҳои таҳсилоти умумӣ, аз ҷумла литсейҳо ва гимназияҳо, донишҷӯёни муассисаҳои таълимии миёна, касбӣ ва олий ба нақша гирифта мешавад.

42. Масъалаи омӯзонидани кормандони тамоми сохторҳои зертобеи Вазорати меҳнат, муҳоҷират ва шуғли аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон, бахусус чунин категорияҳои аҳоли, ба монанди муҳоҷирони меҳнатӣ ва аъзои оилаи онҳо оид ба баланд бардоштани сатҳи иттилоотонӣ дар масъалаи солимӣ мавзӯи асосӣ боқӣ мемонад. Дар айнаи ҳол аз тарафи вазорат семинарҳои омӯзишӣ танҳо барои муҳоҷирони меҳнати азми сафардошта бо иштироки мутахассисони соҳаи тандурустӣ гузаронида мешавад. Дар доираи Барнома омӯзиши тамоми коргарони соҳаи меҳнат, аз ҷумла муҳоҷирони меҳнатӣ ба нақша гирифта мешавад.

43. Бо ҷорӣ намудани низоми таълим оид ба масъалаҳои солимӣ барои баланд бардоштани сатҳи иттилоотонии кормандони вазоратҳои мудофия, корҳои дохилӣ ва адлия, аз ҷумла курсантҳо, ҳайати қаторӣ, даъватшавандагони хизмати аскарӣ, маҳбусон, мақомоти сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ имконияти беҳтар гардидани иттилоотонии категорияҳои зикргардидаи аҳоли мумкин аст. Зарурат пайдо мешавад, ки Вазорати корҳои дохилӣ стратегияи пешгирии осеббардорӣ ва зӯрроварию таҳия намуда, истифодаи усули низоми фарогир барои коҳиши зиёд кардани суръати ҳаракат, идоракунии воситаи нақлиёт дар ҳолати мастӣ ва истифодаи нокифояи ҷиҳози муҳофизатӣ равона шудааст, тавсия дода мешавад. Ин чораҳо имконияти бехатарии роҳро барои ронандагон ва пиёдагардон хеле баланд бардошта, шумораи ҳолатҳои фавт ва осеббардорӣ дар натиҷаи ҳодисаҳои роҳҳои нақлиётӣ коҳиш меёбанд. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми хизматчиёни ҳарбӣ, хизматчиёни мақомоти корҳои дохилӣ, кормандони мақомоти адлия, аз ҷумла соҳаи сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ ва маҳбусон ба нақша гирифта мешаванд.

44. Раванди ташаккули муносибати масъулona ба саломатии худ ва атрофиён дар бештар ҳолатҳо аз фарҳанги рафтори ҳар як фард дар алоҳидагӣ вобастагӣ дорад. Бинобар ҳамин, зарурати таҳия ва татбиқи механизми устувор, ки барои ташаккули фарҳанги рафтори аҳоли равона шудааст, аз ҷумла намуди бехатарии фарҳанги рафтор ба миён меояд. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми кормандони дар соҳаи фарҳанг фаъолияткунанда ба нақша гирифта мешавад.

45. Кормандони ташкилотҳои саноатии давлатӣ, хусусӣ ва ташкилотҳои дигар аз фазои иттилоотӣ оид ба солимӣ, аз ҷумла пешгирии осеббардории истехсолӣ дар канор боқӣ мемонанд. Дар доираи Барнома Вазорати саноат ва технологияҳои нави Ҷумҳурии Тоҷикистон омӯзонидани тамоми кормандони дар соҳаи саноат фаъолияткунанда ба нақша гирифта мешавад.

46. Барномаҳои таълимӣ барои кормандони Вазорати нақлиёти Ҷумҳурии Тоҷикистон ва ронандагони воситаҳои нақлиёти мусофиркаш оид ба солимӣ қорӣ карда мешавад. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми кормандони дар соҳаи нақлиёт фаъолияткунанда, аз ҷумла ронандагони нақлиёти мусофирбар ба нақша гирифта мешавад.

47. Қорӣ кардани барномаҳои таълимӣ барои кормандони Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиши назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ворид намудани масъалаҳои ба пешгирии муносибати дурушт ва номуносиб бо кӯдакон, пешгирии зӯрварӣ дар байни ҷавонон ва пешгирии муносибати сангдилonарo бо шахсони солхӯрда равонагардидарo тақозo менамояд. Ба ҷавонони гирифтори хавфи баланддошта андешидани чунин чораҳо, ба монанди низоми пешгирии қаблӣ ва маърақаҳо оид ба муқовимат ба азиятдиҳӣ ва таҳқир дар муассисаҳои таълимӣ метавонад кумак расонад. Ҳамчунин зарур аст, бо шаклҳои нави вобастагӣ, ки бо воқеияти маҷозӣ иртиботдоранд, мубориза бурд. Дар доираи Барнома омӯзонидани кормандони соҳаи мазкур ба нақша гирифта мешавад.

48. Кумитаи ҳифзи муҳити зисти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон назорати давлатии истифодаи самараноки захираҳои об, атмосфера, замин ва қарри он, канданиҳои фойданокӣ маъмули умум, муомилот бо моддаҳои химиявӣ ва нуриҳои минералӣ, партовҳо ва маҳсулоти такрор истифодашаванда, риояи стандартҳои бехатарии экологӣ ва биологӣ, сифати сӯзишворӣ, истифодакунандагони устувори органикӣ ва риояи меъёру стандартҳои экологиро таъмин ва ҷиҳати амалӣ гардонидани барнома, стратегия, нақшаҳои миллӣ ва минтақавӣ оид ба ҳифзи муҳити зист, ҳамоҳангсозии фаъолияти вазорату идораҳо ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ, инчунин муассиса, корхона ва ташкилотҳои дигар, новобаста аз шакли моликият ва тобеияти идоравии онҳо, оид ба масъалаҳои истифодаи сарватҳои табиӣ ва ҳифзи муҳити зист мусоидат менамояд.

49. Ҳамоҳангсозӣ ва таъмини иҷрои конвенсияҳо ва шартномаҳо оид ба масъалаҳои ҳифзи муҳити зист ва истифодаи сарватҳои табиӣ, ки Ҷумҳурии Тоҷикистон ба зимма гирифтааст, баланд бардоштани маърифати экологии аҳоли, таъмин намудани тозагии ҳавои атмосфера, захираҳои об, истифодаи самараноки сарватҳои табиӣ ва мусоидат намудан ба истифода ва рушди технологияи кампартов, инчунин пурзӯр намудани назорат ҷиҳати кам шудани партовҳои назорат менамояд. Дар навбати худ айни замон масъалаҳои ҷойдошта ҳалли пурраи таъмини солимии экологӣ ва бехатарии саломатии аҳолиро таъмин карда наметавонад.

50. Масъалаи ташкил ва гузаронидани корҳои маърифатӣ иттилоотӣ дар байни занон ва оилаҳо дар мавриди баланд бардоштани сатҳи дониш оид ба солимӣ ва пешгирии ақди никоҳҳои барвақтию хешутаборӣ муҳим боқӣ мемонад. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми кормандони дар соҳаи кор бо занон ва оила фаъолияткунанда, инчунин навхонадорон ба нақша гирифта мешавад.

51. Аз ҷониби Агентии назорати маводи нашъаовари назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон бо ҷалби мутахассисони соҳаи тандурустӣ дарсҳои омӯзишӣ ва гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣ вобаста ба мавзӯҳои саломатӣ, тарзи рафтори бехатар дар байни наврасон, ҷавонон ва аҳоли ташкил ва баргузор мешавад. Дар доираи чорабиниҳои пешгирикунандаи Агентӣ омӯзиши тамоми аҳоли, аз ҷумла наврасону ҷавонон, хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёна, литсейҳо ва гимназияҳо, донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии ва гузаронидани корҳои фаҳмондадиҳӣ вобаста ба тарзи ҳаёти солим ба нақша гирифта мешавад.

52. Дар амалигардонии Барнома кормандони Кумитаи дин, танзими анъана ва ҷашну маросими назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки метавонанд ба аҳоли оид ба солимӣ ва бехатарии намунаи рафтор маълумот диҳанд, нақши муҳим мебозанд. Дар доираи Барнома омӯзонидани тамоми кормандони дар соҳаи кор бо дин фаъолияткунанда, хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёна, аз ҷумла литсейҳо ва гимназияҳо, донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олии касбӣ ба нақша гирифта мешавад.

53. Дар амалигардонии Барнома воситаҳои ахбори омма, ки метавонанд ба таври самаранок маълумоти босифату эътимоднокро оид ба солимӣ ва бехатарии намунаи рафтор паҳн намоянд, нақши муҳим мебозанд. Таҳияи барномаҳои радиой ва телевизионӣ, паҳши роликҳои аудиой ва видеой ба мадди назар гирифта мешавад.

54. Нақши шарикони рушд дар амалигардонии Барнома. Шарикӣ мақоми муҳимро дар амалигардонии Барнома, ки дар он бояд на танҳо муассисаҳои соҳаи тандурустӣ, балки ташкилотҳои давлатӣ ғайридавлатӣ, ҷомеаи шаҳрвандӣ, бахши хусусӣ ва тамоми шаҳрвандони алоҳида иштирок намоянд, ишғол менамояд. Ҳамкориҳои зич бо Созмони Умумиҷаҳонии Тандурустӣ, Хазиначи Созмони

Милали Муттаҳид (ЮНИСЕФ), Агенти ИМА оид ба рушди байналмилалӣ (ЮСАИД), Бонки Умумиҷаҳонӣ ва созмонҳои дигари байналмилалӣ нақши асосиро мебозад. Барои амалигардони босамари Барнома иштироки фаъоли ҷамаи шарикони рушд тақозо мешавад.

6. САМТҲОИ АФЗАЛИЯТНОКИ ФАЪОЛИЯТИ БАРНОМА

55. Самтҳои афзалиятноки Барнома вобаста ба таҳкими иқтисодии марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим, муассисаҳои кумаки аввалияи тиббӣ санитарӣ ва тақвияти фаъолияти вазорату идораҳои дахлдор:

- таҳкими заминаи моддию техникаи марказҳо ва ҳуҷраҳои кории ташаккули тарзи ҳаёти солим дар доираи имкониятҳои мавҷудаи буҷети маҳаллӣ метавонад дар амалигардони Барнома самараи мусбат диҳад;

- таҳкими сохторҳои ташкилию кадрӣ ва тақмили санадҳои меъёрӣ ба тақвияти фаъолияти марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим мусоидат менамояд. Ба роҳ мондани низоми омодагии тодипломӣ ва баъдидипломии кормандон барои марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим, ки дар онҳо омодагии кадрҳои дорои малакаҳои банақшагирии стратегӣ, идоракунӣ, ҳамкорию сарвари байнисоҳавӣ, тайёрии мутахассисон барои эътинои фаврӣ дар шароити ҳолатҳои фавқулода ва авҷгирии бемориҳои сироятӣ бо истифодаи муносибатҳои инноватсионӣ ҷузъиёти муҳимми стратегии Барнома ба ҳисоб меравад. Унсурҳои муҳимми тақвияти фаъолияти марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим, ин дастгирии болоравии имконоти мутахассисон тариқи омӯзонидани мунтазам дар машғулиятҳои семинарии ҳадафнок оид ба солимӣ ба ҳисоб меравад. Дар шароити тағйирёбии босуръати вазъи эпидемиологӣ дар ҷаҳон, марказҳо ба дастгирӣ ва аз нав дида баромадани буҷет ниёз доранд, ки ба ин васила фаъолияти марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солимро беҳтар кардан мумкин аст.

56. Самтҳои афзалиятноки Барнома вобаста ба дастрасии аҳоли ба маълумоти босифату эътимоднок ва гузаронидани чорабиниҳои иттилоотӣ оид ба масъалаҳои солимӣ:

- яке аз самтҳои муҳимми Барнома иттилооти босифату боэътимод ба ҳисоб меравад, ки метавонад ба шуури эҳсосотӣ ва иродаи инсон таъсири самаранок расонида, рафтори ӯро нисбати солимӣ дигаргун созад. Роҳҳои асосии пешниҳод кардан маводи иттилоотӣ маърифатӣ, аз ҷумла маводи аудиоӣ ва видеоӣ воситаи ахбори омма ва шабакаҳои иҷтимоӣ ба ҳисоб меравад;

- таъминоти аҳоли бо маълумоти босифату эътимоднок бояд ба масъалаҳои солимии равонӣ, фаъолнокии ҷисмонӣ, солимии репродуктивӣ, банақшагирии оила ва солимии шахсонӣ равона карда шаванд. Маводи иттилоотӣ маърифатӣ оид ба таҳкими солимии занон, модарону кӯдакон, наврасон, калонсолон, нафарони солхӯрда

ва маъҷубон аҳамияти муҳим дорад. Инчунин маводи иттилоотию маърифатӣ оид ба пешгирии бемориҳои ғайрисироятӣ (дилу рағҳо, саратон, диабетӣ қанд, ноҷурии равонӣ), ки бо истеъмоли тамоку, машрубот, воситаҳои нашъаовар ва моддаҳои психотропӣ, ғизоӣ ғайриоқилона, фарбеҳӣ ва коҳишёбии фаъолнокии ҷисмонӣ алоқаманданд, самаранок ҳисобида мешаванд. Маводи иттилоотию маърифатӣ оид ба пешгирии осебу ҷароҳатгирӣ дар роҳу нақлиёт, истеҳсолот ва фазои зист, зӯроварӣ, таъсирбахшӣ ба солимӣ тавассути омилҳои номусоиди муҳити зист ва ҳолатҳои фавқулода низ муҳим ба ҳисоб меравад;

- иттилоотони аҳоли бо маълумоти босифату эътимоднок бояд ба пешгирии сироятҳои бо ваксина идорашаванда, бемориҳои сил, ВНО, зуком ва сироятҳои дигари респираторӣ, гепатитҳои вирусӣ, бемориҳои шадиди рӯда, бемориҳои паразитӣ, инчунин бемориҳои навпайдошуда равона карда шаванд. Маводи иттилоотию маърифатӣ оид ба риояи қоидаҳои гигиенаи шахсӣ ва ҷамъиятӣ аҳамияти хос дошта метавонад;

- барои беҳтаргардони дастрасии аҳоли ба сарчашмаҳои маълумоти босифату эътимоднок қорӣ намудани механизми ягонаи таҳия, тасдиқ, муайянкунии тираж ва паҳн намудани маводи иттилоотию маърифатӣ ба нақша гирифта мешавад.

57. Самти афзалиятноки Барнома бо омӯзонидани аҳоли оид ба фарҳанги рафтори гигиенӣ, тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо алоқаманд аст, ки ба баланд бардоштани сатҳи дониши аҳоли оид ба масъалаҳои солимӣ ва қорӣ намудани барномаҳои таълимӣ дар заминаи масъулияти байнисоҳавӣ мусоидат менамояд. Омӯзиши кормандони тамоми вазорату идораҳо, аз ҷумла хизматчиёни ҳарбӣ, муҳоҷирон, кормандони муассисаҳои давлатӣ ва ғайридавлатӣ, саноатӣ, арбобони дин ва маҳбусон оид ба фарҳанги рафтори гигиенӣ, тарзи ҳаёти солим, таҳкими саломатӣ ва пешгирии бемориҳо муҳимтар боқӣ мемонад. Аз ин лиҳоз, Барнома қорӣ намудани механизми устувори шарикӣ бо вазорату идораҳоро оид ба амалигардони барномаҳо тариқи таҳия ва татбиқи нақшаҳои мувофиқашуда ҳамчун идораи ҳамоҳангсоз бо Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон пешбинӣ менамояд.

58. Гузаронидани тадқиқоти сотсиологӣ оид ба арзёбии таъсири Барнома нисбати сатҳи "дониш-муносибат-рафтор" дар байни аҳоли дар ибтидо, мобайн ва интиҳои амалисозии Барнома аз ҳисоби маблағҳои грантӣ, дастгирии шарикони байналмилалӣ ва ҷамъиятӣ ва маблағҳои дигар сурат мегирад.

7. МАБЛАҒГУЗОРИИ БАРНОМА

59. Маблағгузори Барнома дар доираи маблағҳои соҳаи тандурустӣ, шарикон оид ба рушд ва мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимияти давлатӣ амалӣ карда мешавад.

60. Ҷиҳати пешрафти муваффақона ва амалисозии Барнома дастгирии молиявӣ ва техникии шарикони рушд ва сарчашмаҳои дигари маблағгузорӣ, ки қонунгузориҳои Ҷумҳурии Тоҷикистон манъ накардааст, зарур мебошад.

8. МОНИТОРИНГ ВА АРЗЁБИИ БАРНОМА

61. Гузаронидани мониторинг ва арзёбии Барнома ба зиммаи Муассисаи давлатии "Маркази ҷумҳуриявии ташаккули тарзи ҳаёти солим"-и Вазорати тандурустӣ ва ҳифзи иҷтимоии аҳолии Ҷумҳурии Тоҷикистон гузошта мешавад. Мониторинг дар сатҳҳои вилоятӣ, шаҳрӣ ва ноҳиявӣ аз ҷониби марказҳои ташаккули тарзи ҳаёти солим гузаронида мешавад.

62. Мониторинг ва арзёбии Барнома дар сатҳҳои шаҳрӣ ва ноҳиявӣ ҳар семоҳа, дар сатҳи вилоятӣ ду маротиба дар як сол, дар сатҳи миллӣ як маротиба дар як сол дар асоси нишондодҳои тасдиқшуда гузаронида мешавад.